

کتابخانه‌های دانشگاهی و هوش مصنوعی

تهیه کنندگان:

ریحانه غلامی سوق، بهناز جعفری

دی ماه 1403

هوش مصنوعی (AI) در کتابخانه‌های دانشگاهی به طور چشمگیری می‌تواند در تغییر نحوه فعالیت این مؤسسات و بهبود خدمات ارائه شده به کاربران اثرگذار باشد. این تأثیرات شامل افزایش کارایی، بهبود تجربه کاربری، تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی و ساده‌سازی فرآیندهای مختلف باشد.

فناوری‌های هوش مصنوعی، به‌ویژه چت‌بات‌ها، به طور فزاینده‌ای در کتابخانه‌های دانشگاهی رایج شده‌اند. یک مطالعه نشان می‌دهد که در حالی که چت‌بات‌ها به طور گسترده‌ای در بخش‌هایی مانند تجارت الکترونیک و بانکداری پذیرفته شده‌اند، پیاده‌سازی آن‌ها در کتابخانه‌ها به دلیل خطرات ادراک شده و نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی کندتر بوده است. با این حال، ذینفعان عموماً از پذیرش آن‌ها حمایت می‌کنند و بر این باورند که چت‌بات‌ها می‌توانند تعاملات کاربران را به طور قابل توجهی بهبود بخشند؛ زیرا پاسخ‌های فوری به سوالات ارائه می‌دهند و دسترسی به منابع کتابخانه را تسهیل می‌کنند. این ابزارهای مبتنی بر هوش مصنوعی می‌توانند تجربه کلی کتابخانه را با ارائه کمک‌های شخصی‌سازی شده و ساده‌سازی فرآیندهای بازبازی اطلاعات ارتقا دهند. استفاده از هوش مصنوعی در مدیریت منابع کتابخانه‌ای نیز می‌تواند به بهینه‌سازی فرآیندها کمک کند. به عنوان مثال، سیستم‌های هوشمند می‌توانند در شناسایی و دسته‌بندی منابع جدید، تحلیل داده‌ها و پیش‌بینی نیازهای آینده کتابخانه‌ها مؤثر باشند. این امر می‌تواند منجر به صرفه‌جویی در زمان و هزینه‌ها شود.

با وجود مزایای فراوان، چالش‌هایی نیز وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی، نیاز به آموزش کارکنان برای استفاده از فناوری‌های جدید و هزینه‌های پیاده‌سازی از جمله موانع اصلی هستند. همچنین، شکاف دیجیتالی ممکن است مانع از دسترسی برابر به خدمات هوش مصنوعی شود.

در ادامه، برخی از کاربردهای هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها و تأثیرات آن‌ها بررسی می‌شود.

• جستجوی هوشمند

فناوری‌های هوش مصنوعی می‌توانند به ایجاد سیستم‌های جستجوی هوشمند کمک کنند که قادر به پردازش زبان طبیعی هستند. این سیستم‌ها می‌توانند نتایج جستجو را بر اساس نیازهای خاص کاربران شخصی‌سازی کرده و اطلاعات مرتبط‌تری ارائه دهند.

• چت‌بات‌ها و خدمات مشاوره‌ای

چت‌بات‌ها می‌توانند به عنوان ابزارهای خدمات مشتری در کتابخانه‌ها عمل کنند. این فناوری‌ها قادرند به سوالات کاربران پاسخ دهند، راهنمایی‌های لازم را ارائه کنند و اطلاعات مربوط به منابع و خدمات کتابخانه را در اختیار آنان قرار دهند.

• تحلیل داده‌ها و شناسایی الگوها

AI می‌تواند برای تحلیل داده‌های مربوط به استفاده از منابع کتابخانه‌ای و شناسایی الگوهای رفتاری کاربران مورد استفاده قرار گیرد. این تحلیل‌ها می‌توانند به کتابخانه‌ها کمک کنند تا خدمات خود را بر اساس نیازهای واقعی کاربران بهینه‌سازی کنند.

• پشتیبانی از پژوهش‌ها

ابزارهای هوش مصنوعی می‌توانند در مراحل مختلف پژوهش، از جمله جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل و نگارش مقالات علمی، به محققان کمک کنند. نرم‌افزارهای تحلیل متن می‌توانند اطلاعات کلیدی را از متون علمی استخراج کرده و روندهای جدید را شناسایی کنند.

• مدیریت منابع دیجیتال

هوش مصنوعی می‌تواند در مدیریت منابع دیجیتال کتابخانه‌ها نقش مهمی ایفا کند. این فناوری قادر است تا منابع دیجیتال را سازمان‌دهی کرده و دسترسی به آن‌ها را تسهیل کند، همچنین می‌تواند به شناسایی منابع جدید و مرتبط کمک کند.

• پیش‌بینی نیازهای کاربران

با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین، کتابخانه‌ها می‌توانند نیازهای آینده کاربران را پیش‌بینی کنند و بر اساس آن خدمات و منابع خود را تنظیم نمایند. این امر می‌تواند منجر به افزایش رضایت کاربران شود.

• آموزش و توانمندسازی کاربران

کتابخانه‌ها می‌توانند با استفاده از هوش مصنوعی، دوره‌های آموزشی برای توانمندسازی کاربران در زمینه استفاده از ابزارها و منابع دیجیتال برگزار کنند. این آموزش‌ها می‌تواند شامل نحوه استفاده از فناوری‌های AI برای پژوهش باشد. در همین راستا مدیریت منابع علمی، کتابخانه مرکزی و اسناد دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در چند دوره متوالی برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان کارگاهی با عنوان "کاربرد هوش مصنوعی در حوزه پژوهش" برگزار کرد.

نتیجه‌گیری

هوش مصنوعی با ارائه راهکارهای نوآورانه برای ارتقاء خدمات کتابخانه‌ای و افزایش رضایت کاربران، پتانسیل بالایی دارد. با این حال، برای دستیابی به نتایج مطلوب، لازم است که موانع موجود شناسایی و برطرف شوند. همکاری میان متخصصان فناوری اطلاعات، کتابداران و مدیران دانشگاهی می‌تواند به تسهیل این فرآیند کمک کند.

